

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Lvdovici Molinæ, E Societate Iesv Theologiæ Doctoris, &
Professoris, Commentaria, In primam D. Thomæ partem**

Molina, Luis de

Lugduni, 1622

Quæ sit necessitas constituendi verbum Membrum 3.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73915](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73915)

ab actu intel-
ligendi.
Opinio Ferrar-
iensis affirmans.
vt defenditur
a Torre.

actionem, esse non paruum controuersiam, vtrum
verbum re distingatur ab actu intelligendi: an ve-
rò solum ratione formali. Ferrariensis i. cōtra gen-
tes, cap. 53. censet, distingui re. In eadem senten-
tiam inclinant Caietanus hoc loco, & Capreolus in
1. dist. 27. quaest. 2. Torres etiam hoc loco disput. 4.
par. 1. & 2. hanc putat probabiliorē sententiam, &
D. Thomae consonantiorē. Aliter tamen eam de-
fendit ac Ferrariensis. Ait namque, solutionem huius
quaestionis pendere ex solutione huius alterius,
vtrum actio sit in agente, an in patiente tamquam
in subiecto. Ac quod ad hanc posteriorem quaestio-
nem attinet, arbitratur, in productione cuiusque
effectus dari duplicem actionem. Vnam improprie
dictam, quae sit idem re cum effectu, ab eo tamen
distincta formaliter. Hanc dicit esse in patiente tam-
quam in subiecto, de hacque locutum Aristotelem
3. Physicorum, dum docuit, actionem & passionem
esse idem re, esseque in patiente tamquam in sub-
iecto. Huiusmodi namque actio est ipse effectus,
vt ab agente. Alteram dari arbitratur proprie
dictam, quae sit idem re cum principio efficiente
quo agens agit: vt actionem proprie dictam, per
quam ignis calefacit aquam, dicit esse idem re cum
calore ignis, à quo emanat calor in aquam.

Quod ergo ad priorem quaestionem attinet, af-
firmat, actionem proprie dictam, per quam intel-
lectus intelligit, ac producit verbum, esse idem re cum
intellectu: distingui verò re à verbo: eò quod hu-
iusmodi actio non sit aliud quam intellectus, vt ab
eo emanat verbum. Actionem autem improprie di-
ctam per quam intellectus intelligit ac producit ver-
bum, putat esse idem re cum verbo, distinguique
ab eo formaliter, eò quod non sit aliud, quam ip-
summet verbum, vt emanans ab intellectu. Hanc
sententiam non aliter probat, quam adductis
quibusdam testimoniis D. Thomae, in quibus asse-
rere videtur, actionem esse idem re cum principio
efficiente, ac proinde distingui re à termino produ-
cto. Argumenta quoque Ferrariensis non refero,
quoniam facile ex dicendis soluentur.

Alij, de quorum numero sunt Victor & Sorus,
affirmant: omnem vniuersam actionem esse in pa-
tiente tamquam in subiecto, esseque idem re cum
termino, verum ab eodè distingui formaliter. Qua-
re cum intelligere sit actio, per quam producit
verbum, verbumque sit terminus intellectiois, af-
fuerant, intelligere & verbum esse idem re: distin-
gui verò inter se formaliter: quemadmodum cale-
factio & calor per eam productus, sunt idem re, &
formali discrimine differunt. Hæc sententia est no-
bis amplectenda, quam satis credo ostendimus 3.
Physicorum, dum de motu esset sermo.

Nec satisfacit, quod Ferrariensis loco citato ait,
disparem scilicet esse rationem de motu compara-
tione termini, & de intellectu cōparatione verbi
terminantis: eò quod, vt ait: *Motus sit actus imperfecti
atque existens in potentia, ideoque inconueniens non
est, quod idem re sit cum suo termino: intellectio verò sit
actus perfecti atque existens in actu, eaque de causa
necesse non sit, vt sit idem re cum suo termino.* Non, in-
quam, satisfacit discrimen hoc Ferrariensis. Etenim
illuminatio, ceterarumque alterationes, quæ fiunt in
instanti, non distinguuntur re à suis terminis, esto
non habeant adiunctam rationem motus: quare quod
actio coniungatur, vel non coniungatur cum ratio-
ne motus, impertinet est, vt sit, aut non sit idem re
cum suo termino.

Illud etiam, quod Torres affirmat, duplicem sci-
licet esse actionem in productione cuiusque effe-

A ctus, alteram propriam, & alteram impropria, com-
mentitium est sanè, & absque vlla necessitate enti-
tates multiplicat, principiumque efficiens cum actio-
ne confundit. Etenim in igne, quando calefacit a-
quam, non datur aliquid præter principium efficiens,
à quo inducitur calor in aquam: neque actio ignis
est calor ignis, qui est principium efficiens. Sanè si
calor in igne existens esset actio, per quam calefa-
ceret aquam, antequam ab eo emanaret calor in
aquam, diceretur aquam calefacere, quod est aperte
falsum. Actio ergo ignis non est aliud, quam emana-
tio caloris ab igne in aquam, quæ sanè non est ali-
quid existens in igne, sed in aqua: aliàs quando crea-
tura de nouo creatur à Deo, emanatio ipsa esset
actio in Deo, ei de nouo adueniens, quod nullo mo-
do est concedendum.

Obicit aliquis aduersus hæc dicta, si quæ-
admodum per calefactionem producit calor, ita
per actum intelligendi produceretur verbum, sanè
sicut producto calore cessat calefactio, sic producto
verbo in primo instanti vnius horæ, in qua tota rem
aliquam intelligimus, cessaret intellectio, ac proinde
in reliquo illius horæ spatio intelligeremus rem per
verbum sine intellectu, quod esse non potest: vt
enim contradictionem implicat calefacere sine ca-
lefactione, ita contradictionem inuoluit, intelligere
sine intellectu.

Ad hoc argumentum neganda est similitudo: li-
cèt enim calor & verbum in eo conueniant, quod
vtrumque est terminus actionis, per quam produ-
citur: differunt tamen in hoc, quod calor pendet
solum vt fiat, non verò, vt conseruetur ab actione
per quam producit, eaque de causa producto ca-
lore, cessanteque actione, manet calor productus:
at verò verbum habet non modò generationem,
sed conseruationem etiam ab intellectu: pen-
dentem, eo modo, quo lumen pendet ab illumina-
tione: eaque de causa producto verbo in primo
instanti horæ, in qua tota rem aliquam intelligimus,
non cessat actus intelligendi, quo generatur, imò
perseuerat, cessanteque actione, cessat definitque
esse verbum, non secus ac cessante illuminatione
desinit esse lumen.

MEMBRUM III.

Qua sit necessitas constituendi verbum.

Superest examinanda præcipua difficultas huius
disputationis, nempe, quam sit necessitas con-
stituendi verbum mentis præter actum intelligen-
di, & speciem intelligibilem. Caietanus hoc loco,
Capreolus in 1. dist. 27. quaest. 2. Ferrariensis primo
contra gentes, cap. 53. & lib. 4. cap. 13. Torres hoc
loco disputat. 5. & disput. 3. prope finem, & quidam
alij respondent. Necessitatem constituendi verbum
ac imaginem expressam esse, quia ad cognoscendum
necessaria est presentia obiecti, vel in se, vel in ali-
qua sui imagine & similitudine, vt obiectiue ter-
minet actum cognoscendi: quare cum intellectus
& phantasia indifferenter cognoscant res presentes
& absentes, existentes aut non existentes: sit, vt in
his potentiis concedenda sit species expressa, quæ
obiectiue, tamquam quid immediatè cognitum,
terminet notitiam, sitque ratio cognoscendi obie-
ctum, cuius est imago expressa: obiectum namque
ipsum, cum sapè nō sit presens, terminare non po-
test immediatè talem cognitionem: neque verò id
potest habere species impressa, cum solum concu-
rat efficienter ad cognitionem eliciendam. Vnde,

I i 4 inquit,

Actio tran-
sientis non est
in agente, sed
in passo, vt
in subiecto.

Obicit.

Soluitur.

Verbum vt ab
intellectioe
pendeat.

Caiet. & quo-
rumdam alio-
rum opinio.

Verbum di-
stingui for-
maliter tan-
quam ab actu
intelligendi,
quoniam sen-
satur.

Approbat
huius senten-
tia.

Discrimen à
Ferrariensi
exceptatum
vitiatur.

Torres impu-
gnatur.

inquiunt, quia sensus externi solum percipiunt res præsentem, non est necesse cedere in illis speciem expressam, quæ obiectivè notitiâ terminet: eod quod ipsamet obiecta sint satis, ut per se ipsa sint termini immediatè. Propter hanc eandem rationem Caietanus vult, Angelos, dum cognoscunt suam propriam substantiam, non producere verbum: eod quod substantiam habeant intellectui suo præsentem sufficienter, ut obiectivè terminet cognitionem, quam de ea eliciunt. Addunt Caietanus & Ferrarientis, quando dicitur verbum mentis quod cognitum, quod ratio sit cognoscendi obiectum, cuius est imago, non ita esse accipiendum, quasi verbum, ut qualitas quædam est, cognoscatur, cognitumque eo modo sit ratio ulterius cognoscendi obiectum: sed quia cognitum immediatè ut imago, sit ratio obiectiva cognoscendi obiectum per illum eundem actum, quo verbum ipsum, ut imago, cognoscitur: ex Aristotele namque in libro de Memoria & Reminiscencia, cap. 1. *Idem est motus in imaginem, & in id, cuius est imago.*

Sententiam hæc tenentem, quatenus affirmat, in intellectu & phantasia constituendam esse speciem expressam, quæ tamquam quid cognitum sit ratio obiectiva cognoscendi obiectum, cuius est species expressa, aut verbum, probat Torres. Primò, quoniam experientia compertum est, quando contemplamur rem aliquam, præsertim absentem, esse intus in anima obiectum eam representans, in quo tamquam in ipsius imagine eam intuemur.

Secundò, quia verbum mentis actu representat animæ rem, cuius est verbum: sed nulla res potest aliquid nobis representare, quin prius ipsa à nobis cognoscatur (voces namque nisi prius sint auditæ ac cognitæ, non possunt nobis representare id, quod significant: imago item Cæsaris non prius nobis Cæsarem representat, quam à nobis conspiciatur) ergo quando anima aliquid intelligit per verbum, prius intelligit ipsum verbum, & in eo, ac per illud rem cuius est verbum.

Tertiò, Aristoteles 2. de anima textu 60. affirmat, obiectum sensuum exteriorum esse extra: obiectum verò intellectus esse in anima: quod non alia ratione affirmat, nisi quia intellectus producit verbum, in quo tamquam in obiecto cognito percipit rem cuius est verbum: sensus autem non producit imaginem expressam, in qua intueatur obiectum, quod est extra, sed immediatè percipit obiectum ipsum.

Contraria sententia, nempe verbum ac speciem expressam non ea ratione esse constituendam, ut obiectivè & tamquam quid cognitum concurrant ad cognitionem, est nobis prorsus asserenda. Ac fanè quando non esset aliud argumentum, quam experientia ipsa, qua quisvis, dum intelligit, in seipso experit, non intelligere se imaginem obiecti, & in imagine obiectum ipsum, sed immediatè solum obiectum, id planè deberet esse sufficientissimum, ut hæc nobis sententia probaretur. Ut enim probè argumentatur Durandus, nunquam latet cognoscens se cognoscere rem, quam cognoscit: quare cum nullus, dum quodvis obiectum intelligit, experiat se cognoscere verbum eius obiecti, neque ut qualitatem, neque ut imaginem: dicendum proculdubio erit, non ea ratione verbum constitui, ut sit quid cognitum, in quo obiectum, cuius est imago, cognoscatur.

Secundò, quando Socrates conspicitur in speculo, ea ratione dicitur non videri in se, sed in alio, quia conspicitur in sua imagine, ac similitudine re-

cepta intra speculum: si ergo quicquid intellectus intelligit, id in specie expressa, similitudineque obiecti cognita intelligit, sequitur intellectum nullum obiectum intelligere in se, sed omnia in alio, nempe in verbo, quod tamquam rem cognitam, attingit prius intellectione sua: non secus ac oculus, dum Socratem in speculo contueretur, attingit prius imaginem Socratis tamquam rem cognitam, & per eam Socratem ipsum: affirmare autem intellectum nullum obiectum ad extra intelligere in semetipso, pugnat cum communi modo loquendi, etiam ipsorum sectatorum D. Thomæ. Quò fit, ut verbum mentis non sit quid cognitum, in quo tamquam in sua imagine intelligatur obiectum.

Tertiò, quando in sensu externo est notitia intuitiva obiecti, etiam in sensu interno, & in intellectu est notitia intuitiva, quæ non minus pendet à præsentia obiecti, cum intuitiva sit, quam pendeat notitia sensus externi: si ergo eiusmodi præsentia obiecti in causa est, cur sensus externus, quando cognoscit, non producat speciem expressam obiecti, etiam erit in causa cur sensus internus ac intellectus, quando cognoscit per illas notitias, non producant speciem expressam aut verbum: vel ergo dicitur sunt, intellectum per notitiam intuitivam non producere verbum, quod non concedent, vel malè negant sensum externum, propter præsentiam obiecti, producere speciem expressam.

Quartò, substantia Angeli aequè, imò plus præfens est intellectui Angelico, ac obiectum sensus externi est præfens sensui: aequè etiam ab intellectu Angelico cognoscitur notitia intuitiva, ac sensus externi cognoscunt sua obiecta similibus notitiis: ergo si propter præsentiam obiecti sensus externus non producit speciem expressam, neque etiam Angelus dum intelligit suam substantiam producat verbum. Malè ergo Torres, & quidam alij ex sectatoribus D. Thomæ (Caietanum excipio) propter præsentiam obiecti negant sensum externum producere speciem expressam, & concedunt ab Angelo, dum suam substantiam intelligit, eam produci: cum utrobique par cernatur ratio: aut ergo negent Angelum, dum suam substantiam cognoscit, producere verbum, aut confiteantur rationem illam, propter quam negant speciem expressam in sensu externo, nullius esse momenti.

Id quod postumus confirmare efficaciter, quia Pater æternus intelligendo se producit Verbum: cum ergo nullum obiectum possit esse magis coniunctum, ac præfens potentia, quam Pater æternus sit suo intellectui: fit, ut præsentia obiecti neque in Angelo, dum intelligit propriam substantiam, neque in sensu externo impediatur productionem speciei expressæ aut verbi.

Quintò, quando dicitur, ob id sensum externum non producere speciem expressam, quod obiectum, dum sentitur externo sensu, semper est præfens, eaque de causa per seipsum immediatè potest terminare cognitionem tamquam obiectum cognitum: quando, inquam, hoc dicitur, vel intelligis semper esse præfens, hoc est, non distans à potentia, quasi actus cognoscendi immediatè, atque realiter attingat ipsum: & hoc constat esse falsum: eod quod sæpe conspiciatur obiectum quod distat à sensu per leucam, uniuersimque obiectum positum supra sensum non faciat sensationem: vel intelligis, semper esse præfens, hoc est, semper existere intra spheram, unde possit producere speciem proportionatam: atque tunc fanè eadem hæc præsentia necessaria est, ut idè obiectum sensu interno, aut intellectu notitia intuitiva

Art. Torres
argumentatur.
Primò.

Secundò.

Tertiò.

Verbum non
ideo esse con-
stituendum,
ut tamquam
quid cognitum
ad cognitio-
nem concurrat.

intuitiva cognoscatur, neque talis praesentia necessaria est, vt terminet cognitionem, sed vt producat speciem, quae, vt conseruetur, pendet ab ipso obiecto. Quod si dicas, necessarium etiam esse vt terminet cognitionem: eo quod notitia intuitiva requirat obiectum existentem, ad quod terminetur: idem profusus cernitur in notitia intuitiva sensus interni & intellectus: quare aut dicturus es sensum internum & intellectum per notitiam intuitivam non producere verbum, vel fateri debes illam non esse sufficientem rationem, vt sensus externus non producat speciem expressam. Adde, quod cum notitia abstractiva intellectus, aut sensus interni, non requirat praesentiam obiecti, vt requirit eam intuitiva: sane obiectum non praesens poterit immediatè eam obiectivè terminare tamquam quid cognitum, quippe cum notitiam terminari immediatè ad obiectum, non sit actionem attingere realiter rem cognitam, vt ostensum est (ad id enim necessarium esset, vt res cognita, & potentia cognoscens non distarent ab invicem secundum locum) sed idem sit, atque cognosci non mediante alio obiecto prius cognito.

Sextò, si anima in verbo tamquam in obiecto cognito cognosceret obiectum principale, prius esset verbum esse productum, quam anima in eo iam existente ac cognito tale obiectum intelligeret: consequens autem est falsum: quia anima intelligendo obiectum principale, producit verbum, neque est alia actio, per quam illud producat, quam ipsummet intelligere: ergo verbum non concurret ad intellectionem tamquam quid cognitum, sed solum tamquam terminus productus per intellectionem, quatenus intelligere non est aliud, quam intelligentem vitaliter exprimere in se imaginem obiecti, quod cognoscit.

Septimò, si verbum esset res cognita per intellectionem, à qua producitur, omnis intellectio esset cognitio reflexa respectu verbi: aut certè, si hoc non sequitur, saltem sequeretur, omnem intellectionem esse cognitionem intuitivam comparatione verbi immediatè cogniti: quippe cum sit rei praesentis, vt praesens est: vnde ulterius sequeretur, nos evidenter cognitione intuitiva cognoscere in nobis esse verbum earum rerum, quas cognoscimus, quod est apertè falsum, & contra experientiam. Dicendum igitur est, non ea ratione ponendum esse verbum, vt sit res cognita, in qua intelligatur obiectum. Alias etiam rationes confestim quaest. 12. art. 2. disp. 1.

Petes, quanam ergo ratione constituendum est verbum? Respondeo, ea ratione, quam reddidimus quaest. 12. artic. 2. nempe, quod quando cognitio est vera actio, & quid distinctum à cognoscente (quod dico, vt interim excludam cognitionem diuinam, de qua aliquid dictum est quaest. 12. artic. 2. diciturque inferius suo loco) vniuersim cognoscere non est aliud, quam potentiam cognoscentem exprimere & producere in se vitaliter imaginem rei cognoscendae. Quare in omni in vniuersum potentia cognoscente, etiam in sensu externo, admittenda est species expressa rei, quae cognoscitur, producta per actum cognoscendi, vt probant argumenta, quae paulò ante confestim. Quia ergo potentia cognoscens indifferens est de se ad producendam cognitionem, exprimendamque imaginem huius aut illius obiecti, neque in se habet, vnde sola eam exprimere valeat, indiget, vt determinetur, ac adiuvetur per speciem, & similitudinem impressam obiecti, quae cum ea efficienter tamquam pars quaedam vnius integræ causæ concurrat ad vitaliter exprimendam in se imaginem aliam eiuſdem obiecti, per quam,

Species expressa rei in omni potentia cognoscente, etiam externa, cur ponenda.

A tamquam per terminum cognitionis, illud cognoscat, aut certè indiget immediato concursu secum eiuſdem obiecti ad modum concursus speciei impressae, cum tale obiectum est sufficienter praesens & proportionatum, vt quaest. 12. artic. 2. explicatum est. Atque hæc est necessitas constituendi in potentiis cognoscentibus speciem impressam ac expressam, quae inseruiant cognitioni. Species namque impressa inseruit, vt sit principium efficiens vna cum potentia cognitionem, eo quod potentia sola, propter rationem paulò ante redditam, ad id non sufficit. Species verò expressa inseruit, vt sit terminus cognitionis, quia cognoscere non est aliud, quam vim cognoscentem in se vitaliter rei cognoscendae imaginem exprimere.

Sed obiicit aliquis aduersus hæc tenus dicta: non solum intellectus, sed etiam alia potentia cognoscentes producant speciem expressam, dum aliquid cognoscunt: ergo verbum non solum est in intellectu, sed etiam in cæteris potentiis cognoscentibus. Neganda est consequentia: neque enim omnis species expressa est verbum, sed ea tantum quae est terminus locutionis: quare cum locutio propriè solum cernatur in intellectu & non in aliis potentiis cognoscentibus, sola species expressa intellectus dicitur propriè loquendo verbum, sicut solæ voces, quae mentis conceptus nunciant, oris verba propriè loquendo dicuntur: voces namque psittacorum & picarum non sunt verba propriè loquendo, sed solum imitantur verba nostra. Hoc etenim vno vel max. me (vt Cicero 1. de Oratore rectè ait) feris praestamus, quod colloquimur inter nos, exprimerèque dicendo sensu nostra possumus.

Supereſt respondeamus, tum ad tria illa argumenta, quibus Torres probare conatus est verbum concurrere ad cognitionem tamquam quid cognitum, rationemque obiectivam cognoscendi obiectum, tum etiam ad argumenta, quae in principio disputationis proposita sunt.

Ad primum ergo argumentum, quod Torres conficit, negandum est, nos id experiri. Experimur quidem, quando cogitamus patrem absentem, nos habere cognitionem membrorum ac effigiei illius: at quod in nobis similitudinem illorum membrorum, ac effigiei habeamus, quòdque in ea similitudine tamquam in obiecto cognito cognoscamus membra & effigiem patris, id non experimur, quia imò contrarium.

Ad secundum dicendum est, verbum mentis representare tamquam signum formale, non verò tamquam signum instrumentale: sola autem signa instrumentalia, vt dialectici aiunt, indigent vt cognoscantur, ad hoc vt representent, de quorum numero sunt illa, quae Torres in exemplum adducit. Quare neganda est minor, si vniuersim intelligatur.

Ad tertium dicendum est, Aristotelem eo loco, vt latius ibidem exposuimus, solum voluisse, quando habemus scientiam habitualem, obiectum intellectus esse in anima ratione phantasmatum, quae in ea remanent, à quibus potest elicere species intelligibiles, quando voluerit, eaque de causa potest intelligere in absentia obiecti externi: at obiecta sensuum externorum non sunt hoc modo in anima: quippe cum in absentia obiectorum nihil in anima remaneat, eaque de causa sensus externi nihil possunt sentire, cum absunt obiecta externa.

Obiectio.

Dissoluitur. Non quæque species expressa est verbum.

Ad primum argumentum Torres.

Ad secundum.

Ad tertium.